

Levi Mårtensson med familj

Från Jämtland till Kaukasien

En sames väg till bibelöversättare

De flesta av våra översättare har språket i fråga som modersmål. Men det finns undantag. Levi Mårtensson översatte det första adygeiska Nya Testamentet som tryckets år 1991 och det första kabardinska Nya Testamentet som trycktes två år senare.

Carl-Erik Sahlberg, en före detta styrelseledamot i IFB berättar: "I oktober 1993 gjorde jag en resa till Kaukasien i egenskap av styrelseledamot i Institutet för Bibelöversättning. Jag hade inbjudits att närvara när det kabardinska folket i nordvästra Kaukasien officiellt skulle få sitt första Nya testamente. Det var speciellt för mig, eftersom översättningen gjorts av min gode vän sedan jämtlandstiden, Levi Mårtensson.

En höstdag 1973 står jag och vinkar av honom på Uppsala Central, efter det att han beslutat att lämna sitt fasta

lärarjobb för att ägna sig åt att översätta Nya Testamentet till adygeiska och kabardinska. Mina känslor för honom den kvällen var av två slag - förundran och beundran. Förundran - var han helt klok som tagit detta beslut? Lämna en fast tjänst och gå ut i något som var ett 'trosäventyr' och inte veta om han hade pengar att leva på nästa månad. Beundran - skulle detta språkgeni, som redan flytande behärskade sydsamiska, svenska, engelska, tyska och ryska nu ge sig på dessa två nya språk?

Visst kändes det närmast som ett övernaturligt planerat arrangemang när just jag, ungdomsvännen från Jämtland, i kabardinernas huvudstad Naltjik och dess 'teknikens och kulturens hus' fick vara på plats, när Levis översättning av Nya Testamentet officiellt överlämnades till det kabardinska folket."

Carl-Erik Sahlberg på presentationen av kabardinska NT

Kallelse till mission

Hur började det egentligen? Levi berättar: "Jag är same, från en liten by i västra Jämtland. Liksom andra samebarn gick jag i nomadskola. De första tre åren hade jag min far som lärare och bodde hemma. Som 10-åring måste jag sedan lämna föräldrahemmet för att gå på ett internat för större samebarn.

Efter att jag tagit studenten vid Fjellstedtska skolan i Uppsala studerade jag språk, språkvetenskap och tre år teologi. Fjellstedtska skolan gav oss undervisning i sex främmande språk: Engelska, tyska, franska, latin, grekiska och hebreiska, något som jag är mycket tacksam för. De två förstnämnda språken läste jag sedan på universitetet liksom ryska. Adygeiska och kabardinska har jag lärt mig på missionsfältet.

Mina föräldrar var troende, vilket präglade min uppväxt. Kallelsen till mission kom stegvis och tilltog i klarhet, först till mission i allmänhet, sedan till bibelöversättning och sedan efter två år av bön och sökande kom helt oväntat en konkret inbjudan till att arbeta just med adygeiska.

Till Israel, Jordanien, Tyskland och USA

Eftersom stora grupper av adygeer och kabardiner är bosatta i utlandet har jag bott två år i Israel, där jag höll på med att lära mig adygeiska. Sedan i Jordanien en kortare tid, där jag bodde i en adygeisk by och började med bibelöversättning. Därefter Tyskland i sex år. Under den tiden blev det första utkastet till det adygeiska Nya Testamentet färdigt. Jag bodde några år i en amerikansk mission och där lärde jag känna min fru. Tillsammans flyttade vi till USA, där vi bodde under fyra år och intensivt arbetade med det kabardinska Nya Testamentet, samtidigt som vi testade den adygeiska versionen. Sedan återvände vi till Tyskland, där översättningen av

Nya Testamenten på båda språken avslutades. Strax innan Institutet tryckte dessa Nya testamenten upplöstes Sovjetunionen och man kunde resa dit.

Till Kaukasien för församlingsbyggande

Efter det att Nya Testamentet var översatt till adygeiska och kabardinska var det logiskt och naturligt att börja med församlingsbyggande bland dessa folk. Slutmålet är ju inte bara att Nya Testamentet blir översatt, utan bildande av nationella, kristna församlingar. Vi erfor kallelsen att dra vidare till Kaukasien, som är adygeernas och kabardinernas hemland. Där ägnade vi oss under nio år framför allt åt församlingsbyggande i samarbete med den tyska missionsorganisationen Licht im Osten, men också översättningsarbete.

Humanitär hjälp banade väg för evangeliet

Vi upplevde på nära håll människornas nöd och därför blev humanitär hjälp av olika slag mer och mer en beståndsdel av vår verksamhet. Bland annat organiserade vi ögonoperationer på ett mindre sjukhus i den adygeiska republiken. Sådana projekt ger ett helt nätverk av kontakter ute i byarna och öppnar nya möjligheter för evangeliet. Hälsoministeriet uppmärksammade vårt arbete och bad oss om hjälp i ett ännu större projekt: hjärtoperationer för barn. Vi har kunnat organisera och finansiera 25 hjärtoperationer.

Under de första åren var öppenheten stor, även skolorna var öppna för oss. Vi startade husgrupper, människor kom till tro och snart hade vi en församling. Mer än 30 000 Nya Testamenten delades ut liksom andra böcker vi översatt till dessa språk. Den andliga hungern var stor och folk läste med intresse våra böcker. En äldre lärarinna hade läst både Nya Testamentet och Koranen, och tyckte att Nya Testamentet var ojämförligt mycket bättre. Muslimerna märkte också att våra möten väckte intresse bland folket och blev oroade.

En kabardinsk flicka med NT. Snart trycks också Barnbibeln.

Utjagade ur flera byar

Muslimerna började bygga moskéer i varenda by och från Turkiet och Mellanöstern kom koranlärare för att blåsa liv i den muslimska tron bland adygeerna. Vi angreps i massmedia och vid extra arrangerade bymöten, och blev bokstavligen utjagade ur flera byar. Troende adygeer misshandlades. Det muslimska ledarskapet ville inte tolerera en kristen församling mitt ibland sitt folk. Inte alla koranlärare var fientligt inställda till oss - med några hade vi ett gott förhållande.

Imamen, den högste muslimske ledaren i republiken, var en bitter motståndare till oss. Han angrep oss i bymöten, i press och TV och vi hade inga möjligheter att försvara oss. Jag minns att jag fick en ingivelse att be en rätt besynnerlig bön, nämligen att antingen han själv eller någon släkting till honom skulle bli i behov av en ögonoperation och komma till oss. Exakt så skedde det också. Vi fick operera en kvinnlig kusin till honom och jag passade då på att genom henne förmedla en hjärtlig hälsning till imamen. Efter det hörde jag aldrig att han sagt något negativt om oss.

Utvisad för fem år

När jag i september 2002 efter semester återvände till Kaukasien blev jag häktad och utvisad för fem år. De grunder som angavs var fiktiva.

Efter min utvisning består församlingen, även om den blivit mindre. En gång om året träffas vi för bibeldagar i Ukraina.

Vi samarbetar med de förnämsta språkmännen

Översättningen gjordes under tiden före perestrojkan med språkmedhjälpare från olika länder, Jordanien, Turkiet, USA. Efter perestrojkan har vi kunnat samarbeta med de förnämsta språkmännen, som överhuvud finns bland adygeerna och kabardinerna. Vi har nu färdigställt en grundligt reviderad version av det Nya Testamentet på kabardinska som trycktes 1993.

Ishmael och jag kommer att mötas igen i evigheten

Jag har under åren haft en hel rad språkmedhjälpare, människor som det var berikande att lära känna närmare, för det mesta människor som man kunde beundra, människor som man tänker på med tacksamhet och med ett leende inombords, som t.ex. Ishmael från Turkiet. Under de två år vi intensivt befattade oss med evangeliet blev han bekant och vän med Jesus och tog emot honom i sitt hjärta. Vid ett kort besök i Tyskland (vi bodde

Kabardiner i sina fina nationaldräkter

då i Kaukasien) fick jag en inre maning att söka upp honom och inbjöd honom till en församling, där jag visade bilder från verksamheten i Kaukasien. Inför församlingen hade jag möjlighet att tacka honom för hans trogna insats i översättningsarbetet. Efter mötet tog vi ett hjärtligt avsked av varandra, utan att veta att vi såg varandra för sista gången på denna jord. Tidigt nästa morgon dog han i en hjärtattack. Jag ser den här händelsen som en Guds försäkran om att Ishmael och jag kommer att mötas igen i evigheten.

Översättning av Gamla Testamentet och annan litteratur

Vad det gäller Gamla Testamentet har jag arbetat på ett antal böcker som teologisk redaktör: 1 Mosebok, Rut, Esther, Psaltaren, Daniel och Jona och dessa böcker är i princip färdiga på adygeiska. 1 Mosebok har tryckts. Arbete på dessa böcker pågår också på kabardinska.

Efter många års arbete är översättningen av barnbibeln på kabardinska i slutstadiet. Förutom bibliska böcker har sammanlagt 14 andra skrifter tryckts på adygeiska och kabardinska. Tre videofilmer om 1 Mosebok har också färdigställts. Vi planerar också att trycka en rad andra böcker, evangelistiska och skrifter nödvändiga för församlingens andliga uppbyggelse.

Min förhoppning och bön är att dörrarna till Kaukasien ska öppnas för mig igen och att det ska bli möjligt att fortsätta der verk som Gud kallat mig till.”

Adygeer och kabardiner

Adygeer och kabardiner finner man i två republiker i norra Kaukasien: Adygeiska republiken och Kabardinien-Balkarien. De ingår i Ryska federationen. De är besläktade liksom deras språk.

Adygeer: ca 140 000

Huvudstad: Majkop

Bibel: Nya Testamentet (1991),
1-2 Samuel (2002),
1 Mosebok (2005).
Översättning av Gamla
Testamentet pågår.

Kabardiner: ca 480 000

Huvudstad: Naltjik

Bibel: Nya Testamentet (1993).
En ny grundlig reviderad
översättning färdig.
Översättning av Gamla
testamentet pågår.
Barnbibel – färdig översatt.

Ibland används namnet tjerkeser som ett samlingsnamn för adygeer, kabardiner och tjerkeser (ca 60 000) som också bor i norra Kaukasien. Deras huvudstad är Tjerkessk.

Tjerkesserna kristnades på 500-talet, under kejsar Justinianus tid. Präster och biskopar kom från Grekland och Rom och kyrkor byggdes. Även idag kan man finna kyrkoruiner i bergen med kors av mässing. I böcker skrivna av europeiska upptäckarresande på 1800-talet kan man på bilderna se tjerkeser framför stora kors. En del av kabardinerna islamiserades på 1500-talet. Idag finns fortfarande två till tre tusen kabardiner som är ortodox kristna. Adygeerna blev muslimer först på 1800-talet när de behövde hjälp av ottomanska riket i sin kamp mot ryssarna.

Månadens projekt

Stöd tryckningen av Nya Testamentet och Barnbibeln på kabardinska och Psaltaren på adygeiska genom din gåva till månadens projekt. De blir klara för tryckning under våren 2006.

Tack för ditt stöd i bön och gåvor under det gångna året!

**God Jul
och
Gott Nytt År!**

Institutet för Bibelöversättning

Institutet för Bibelöversättning grundades i Stockholm år 1973 med huvuduppgiften att publicera Biblar "för icke-slaviska folk i slaviska länder", av vilka Sovjetunionen var det största. Där talas omkring 130 helt skilda språk. Sedan dess har vi arbetat med bibelöversättning på närmare 80 "sovjetiska" språk. Vi har tryckt Bibeln eller delar av den på mer än 60 språk, bl a första Bibeln på moldaviska och tadjikiska, Bibeln på georgiska, samt Nya Testamentet på adygeiska, altajiska, azerbajdjanska, balkariska, jakutiska, kabardinska, kalmuckiska, karakalpakiska, kirgiziska, komi, kurmanji-kurdiska, mariska, olonets-karelska, ossetiska, tatariska, turkmeniska, tuvinska, uzbekiska och udmurtiska. Alla folk i världen skall ha tillgång till Bibeln på sitt eget språk.

Institutet för Bibelöversättning
Box 20100, 10460 Stockholm
Tel. 08-722 23 40, Fax 08-722 23 45
e-post info@IBTnet.org
Plusgiro 90 03 03-9

Raamatunkäännösintuutti
Pl. 272, FI-00531 Helsinki, Finland
Tel. 09-774 43 50, Fax 09-739 795
e-post info.fin@IBTnet.org
Meritbanken 206518-17911

**Nyheter från
Institutet för Bibelöversättning**
är gratis
och utkommer 4 gånger per år